

KUIDAS
HAKKAB RIIK
PUUETEGA
INIMESI TÖÖLE
PANEMA?

MIKS EI JULGE
VANEMAD
PUUETEGA
LASTEST LAHTI
LASTA?

MILLEST ON
SOTSIAAL-
SÜSTEEMIS
KÕIGE ENAM
PUUDU?

MILLEGA
HAKKAB
TEGELEMA
EESTI
HOOLDAJATE
LIIT?

OKTOOBER 2013

PUUTE PUNKTID

SÕLTUMATU AJAKIRI, MIS VÕITLEB ERIVAJADUSTEGA INIMESTE ÕIGUSTE EEST

KÕIK EESTI PUUETEGA INIMESED, NENDE LÄHEDASED JA
NENDEGA TEGELEVAD SPETSIALISTID – ÜHINEGE!

NR 21

FOTO: MARI LUUD

KÕIGE
TÄHTSAM
ON
LEIDA ÜLES
OMA TEE

PÕLETAVAD TEEMASID JÄRGMISES NUMBRIS:

KUS PEITUB PROBLEEMIPUNTRA LAHTIHARUTAMISE **KULDVÕTMEKE**?
KAS **SOTSIAALSÜSTEEM** PEAKS SUUTMA ERISTADA HAIGUST JA PERETÜLI?
KUIDAS PLaanib TÖÖTUKASSA LEIDA **TÖÖKOHTI** PUUETEGA INIMESTELE?

KLIENDIST TAGASI INIMESEKS

Märkamatuult oleme võtnud sotsiaalsüsteemis omaks sellised sõnad nagu „klient”, „teenus”, „juhtum” jne. Kui mõne juhtumi raames menetletaval kliendil on saatuse tahtel mitu suurt muret korraga, kleebime talle külge sildi „multiprobleemidega isik”, suunama ta omavalitsuse sotsiaaltöötaja jõustamiseks regionaalse nõustamiskeskuse konsultandi juurde ja piloteerime tema abistamiseks tehtavat võrgustikutööd.

Tule tõesti taevast appi! Miks me ometi kasutame selliseid sõnu? Kas keegi sunnib meid? Kes on palunud või käskinud unustada kõik normaalsed eestikeelsed sõnad? Kas euroliit? Mina küll ei ole näinud üheski eurodokumendis ähvardust, et toetusraha ei saa, kui ebanormaalseid sõnu ei kasuta.

Osalesin hiljuti koosolekul, kus räägiti klientidest, kes viibivad ööpäevaringsel hooldusteenusel. Arutati nende pearaha suurust. Kallid sõbrad, jutt on ju tegelikult inimestest ja kodudest! Kui inimene on hooldekodus elanud juba aastaid või aastakümneid, siis muud kodu tal polegi. Kas tema elu möödubki siis „teenusel olles”? Inimesed vajavad sooje südameid, toetavaid käsi, sõbra- ja õpetajasuhteid. On vaja teadmist, et kogukond tuleb appi igäuhele, kes saatuse tahtel mingil hetkel abita toime ei tule.

Äkki ongi just siin meie konarliku sotsiaalsüsteemi suurim probleem? Ehk on valed sõnad viinud võõrandumiseni, kus iga spetsialist tegeleb „kliendiga” vaid oma kabineti uksest ega luba mõttelennata sinna, kus see teine inimene oma muredele tõesti ka lahenduse saaks.

Tiina Kangro
PEATOIMETAJA

KAADER SAATEST „PUUTEPUNKT”

HOOLIMATUS ON NAGU PRAHT METSA ALL

Septembri lõpus näitasime saadet Annet, kelle õlgadele on saatus ladunud uskumatu koorma. Anne neljast kooli- ja eelkooliealisest lapsest üks on sügava puudega. Lisaks on laste isa haigestunud bipolaarsesse vaimuhaireesse, mis aina süveneb, sest mees ei püsi ravil. Isikuvabadust taasavastavas Eestis aga ei suuda sundravile saadetud inimest haiglas püsima ja ennast ravima sundida ka professionaalne raviasutus.

Selle tagajärjeks on ühe perekonna elu muutumine kui sõjaväljaks: purustatud esemed, segi pekstud majapidamine, šokis lapsed, murdumise piirini viidud pereema, kelle mureks on peale kõige muu elukaaslase tervisehäire.

Pakkusime saates välja, et võiksite korraldada Anne juures talgud ja aidata tal majapidamine uuesti korda seada. Võtta tal lihtsalt sõbrakätega õlgadest kinni ja tõsta ta mustast august välja.

Ja uskuge või mitte – talgutele tuli 46 (!) inimest. Veelgi vapustavam oli see, kui suurt head tahet ja abistamislusti need inimesed pungil olid. Mitte ainult naised, vaid ka mehed, tööriistad kaasas, tuju hea ja meel täis optimismi!

„Jõulude ajal 5 või 25 eurot annetada on üks asi, kuid tulla siia ja aidata inimest oma kätega, öelda talle südamest midagi sooja ja kallist, see on vapustav tunne,” kirjeldas üks talguline saadud kogemust.

Siit tekkiski mõte, kas me ei peaks hättasattunute abistamisest arendama välja uut moodi „Teeme ära!” ettevõtmist. Kui praht metsa all on parandamist vajava keskkonnateadlikkuse vili, siis hädas inimesed on ju ühiskondliku hoolimatuse õis. Võtame siis üheskoos ette ja teeme selle asja korda! Eks sellegi peale läheb aastaid, kuid edukas „pilotprojekt” on igatahes tehtud. Mida arvate?

Annele aga suur aitäh julguse eest oma murest ausalt ja siiralt rääkida.

Puutepunktide toimetis

PUUTEPUNKTID

ILMUB ALATES OKTOOBRI 2011 VÄLJAANDJA
MTÜ PUUTEPUNKTID
FAEHLMANNI 12,
10125 TALLINN
TEL 628 4405
E-POST INFO@VEDUR.EE

© OÜ HARIDUSMEEDIA 2013
PEATOIMETAJA TIINA KANGRO
TOIMETAJAD ANNE LILL,
KAIDOR KAHAR
KEELETÖIMETAJA KAJA TÜRK
TRÜKIARV 10 000
TELLIMINE WWW.VEDUR.EE

WWW.VEDUR.EE/PUUTEPUNKT

EESTI HOOLDAJATE LIIT KUTSUB KÕIKI KOOSTÖÖD TEGEMA

EESTI HOOLDAJATE LIIDULE PUHUTI HING SISSE 9. OKTOOBRI RIIGIKOGU KONVERENTSISAALIS PEETUD KONVERENTSIL, MILLEST VÕTTIS OSA ÜLE SAJA INIMESE. ASUTAJALIHKMETE KOOSTATUD MANIFESTILE KIRJUTASID HEA TAHE MÄRGIKS ALLA KA PEA KÕIK KÜLALISED. NEIST PALJUDEST ON NÜÜDSEKS SAANUD LIIDU TOETAJALIHKMED JA PARTNERID.

MANIFEST

Eesti Hooldajate Liidu loomise taga on kodanikud, keda ühendab mure Eesti sotsiaalsüsteemi olukorra pärast – omastehooldajad, hooldustöötajad, haridus-, rehabilitatsiooni- ja meditsiinalade spetsialistid jne.

Oleme jõudnud ühisele seisukohale, et kuigi sotsiaalteemadega riigis tegeletakse ja neile kulutatakse ka ressursse, jäävad inimesed siiski liiga sageli hätta. See õõnestab meie inimvara ja pärsib majanduse arengut, asetades riske riigi jätkusuutlikkusele.

Eestis on olemas kogemuste ja teadmistega inimesed, kuid praegu ei kasuta riiklik süsteem seda kompetentsi piisavalt. Eesti Hooldajate Liidu eesmärk on ühendada asjatundjate jõud, teha nende hääl kuuldavaks ja asuda riigile partneriks Eesti parema tuleviku nimel.

Sellest lähtudes peavad Eesti Hooldajate Liidu asutajad, toetajad, partnerid ja mõttekaaslased tähtsaks, et

- kõikidele inimestele Eestis peab olema tagatud võimalus elada väärikalt;
- riik peab võtma üheselt mõistetava vastutuse sotsiaalsüsteemi toimimise eest Eestis;
- riik peab tagama rahvusvahelistes lepetes sätestatud nõuete täitmise;
- riik peab tagama, et sotsiaal-, tervishoiu- ja haridussüsteem ning nendega seotud valdkonnad astuvad ühte jalga;
- riik peab ületama vastuolud avaliku halduse korralduses, määratlema selgelt riiklike ja omavalitsusorganite tööjaotuse ja avalike teenuste rahastamise, et abi saamise võimalused oleks tagatud kogu Eestis;
- bürokraatia vohamine ja ressursside ebaefektiivne kasutamine sotsiaalsfääris tuleb otsustavalt lõpetada ning projektipõhisuse asemel tuleb ausse tõsta järjepidevus;
- sotsiaalsüsteemi kõik lülid peavad seadma ülimalt tööpõhimõtteks inimlikkuse ja hoolimise.

Manifest on tehtud avalikkusele teatavaks sotsiaalmeedia ja ajakirjanduse kaudu.

Manifesti allkirjadega koopia on saadetud riigikogu esimehele, riigikogu sotsiaalkomisjonile, sotsiaal-, haridus- ja teadus-, regionaal- ning rahandusministri, omavalitsusliitudele, Eesti presidentidele, tööandjate keskkliidule, koostöö kogule ja ametiühingute keskkliidule.

MIKS ME ASUTASIME EESTI HOOLD AJATE LIIDU JA MIKS JUST NÜÜD?

Mie käest on päris palju uuritud, miks otsustasime koonduda ja asutada Eesti Hooldajate Liidu (EHOL) just nüüd, kus sotsiaalminister lubab kõikidele muredele leevendust peatselt saabuvate eurorahade toel. Sellele küsimusele andsime vastused ka riigikogus toimunud EHOL-i asutamiskonverentsil.

Töepoleest, aastatel 2014–2020 jõuavad Eestisse uued eurotoetused, mida plaanitakse suuremas mahus kasutada sotsiaalsüsteemi arendamiseks. Uut raha on lubatud erihoolkandele, omastehooldajate elu kergendamiseks, puuetega inimeste tööturule toomiseks ning erivajadustega laste hariduskorralduse parandamiseks. Kas võib aga olla kindel, et üksnes raha on see, millest on puudu?

EHOL-i asutamise taga olevate inimeste meelest on Eesti sotsiaalsüsteemis vaja ka asjatundlikkusest, süsteemsusest ja järjepidevusest. Teiste sõnadega öelduna – teadmistest-kogemustest, seoste mõistmisest ja mälust. Just seepärast ongi sellega omal nahal kokku puutunud omastehooldajad ja igapäevatöös süsteemi barjääride vastu pörkunud spetsialistid otsustanud jõud ühendada ja riigile appi minna. **Tiina Kangro**

MIKS?

- Eestis on kompetents olemas, kuid see on killustatud ja pole sotsiaalsüsteemi arendamiseks piisavalt hästi kaasatud. Sihtgrupi esindajaid küll siin-seal kaasatakse, kuid seda tehakse ebajärjekindlalt ja vähetulemuslikult.
- Paljud üksikisikud ja väikegrupid on aastate jooksul püüdnud riigile ja omavalitsustele ideid pakkuda ning ettepanekuid teha, kuid nende hääl on sumbumine bürokraatiasse.
- Teenuste osutamise valdkond on killustunud, puudub koostöö ja järjepidevus, ning eurorahad ja projektipõhisus on seda aina süvendanud.
- Riigiasutustes on volav kaader, töö on kohati liigselt poliitiseeritud, puudu on kompetentsist, aga veel enam elulisusest, liiga palju on „kabinetis sündinud“ lahendusi.
- Riigil on sotsiaalpoliitika arendamiseks seni puudunud sõltumatu, professionaalne partner.

Hetk Eesti Hooldajate Liidu asutamiselt. FOTO: TEET MALSROOS (ÕHTULEHT)

MIKS JUST NÜÜD?

- On tekkinud valmisolek sellise koostöö jaoks. Riik on mõistnud, et on probleemid, mille lahendamiseks pole pääsu, peale selle on ühiskonna areng jõudnud faasi, kus partnerlus hakkab riigi jaoks juba olema vastuvõetav. Inimestel on samuti tekkinud valmisolek kaasa lüüa, mitte oodata vaid riigi pakutavat.
- On tekkinud täiesti uued (ootamatud) probleemid, millele on vaja lahendusi:
 - * Esimesed põlvkonnad kodus üles kasvanud puuetega lapsed, kelle vanemad hakkavad hääbuma – kuhu nad panna?
 - * Üha keerulisemat ja mahukat hooldust vajavad puuetega lapsed jäävad ellu ja saadetakse kodudesse – kuidas nende hooldust korraldada?
 - * Haiguste ja traumade järel suudetakse ellu jätta üha rängema ajukahjustusega inimesi, neid hooldavate perede jaoks puudub aga tugisüsteem.
- Muutused ühiskonnas ja majanduses nõuavad teistmoodi mõtlemist ja uusi lahendusi. Demograafiline olukord ei võimalda hoida puuetega inimesi ja nende hooldajaid koduseinte vahel jõude, rahanduse olukord ei võimalda nende ühiskonnast väljarvamist toetustega kinni maksta.
- Healuühiskonda vanas mõttes ei tule enam tagasi. Ellujäämiseks tuleb kõike korraldada tõhusamalt, vähema raha ja suurema kasuteguriga. Siht peab olema aktiveerumisel ja toimetulekul, seda tuleb iga võimalusega toetada ja ka avalikud tugisüsteemid ümber häälestada.

ALUSTALAD

- Võrdsed võimalused kõigile. Õigused, aga ka kohustused.
- Efektiivsus, leidlikkus, süsteemide hea toimimine.
- Kõikide süsteemi osapoolte inimlikkus, hea tahe, väärikuse põhimõtte ausse tõstmine.
- Rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtete mõistmine ja arvestamine.

VALDKONNAD, KUS EHOL PLAANIB KAASA RÄÄKIDA

- Töövõimereform
- Erihoolekande süsteem
- Rehabilitatsioonisüsteem
- HEV-haridus, sh koolieelne haridus, varajane märkamine, autistid
- Riigi ja omavalitsuste töö- ja rahajaotus sotsiaalteenuste tagamisel

NEMAD ON EHOL-I ASUTAJAD, KÕIK TEISED ON KUTSUTUD LIITUMA

Helje ja Tõnis Tiit on liitpuudega Mihkli (20) vanemad, kes tahavad aidata kaasa sellele, et puuetega laste jaoks juba loodud võimalused ei lõpeks nende 18-aastaseks saamise järel. Inimese elu on ju üks tervik.

Margit Krjukov on vaid 498-grammise-na sündinud ja sünnijärgsetel nädel mitmel korral elustatud Eliise (8) ema. Tema sõnum on, et kui meditsiin suudab ellu jätta nii raske lapse, peab ta aitama teda ka hooldada. Praegu laotakse aga kogu vastutus perekonna õlgadele.

Tom Rützel (25) on Tallinna ülikooli magistriõppe tudeng, kes on ise hooldatav, kuna sünnitrauma tõttu ei saa ta käsi kasutada. Tom sõltub ema ja sõprade abist, kuid peab õigeks, et tugisüsteem võimaldaks puuetega inimestel iseseisvuda.

Eve Mällo tütar Triin sai ülliraskeid kahjustusi kehva sünnitusabi tõttu ja elas vaid viis aastat. See aeg oli aga maine põrgu nii lapsele kui ka emale. Nendest kogemustest sündinud mõtteid tahabki Eve nüüd jagada.

Ella Põhjala (72) on pensionär, kes pärast vähihaiget abikaasat hooldades läbi elatud šokiteraapiat on pühendunud hädasolijate abistamisele oma kodukohas Kuusalus. Oma kogemustest on ta teinud palju kõnekaid järeldusi.

Anne Saar on majandusküberneetik, kelle tööelu katkes kolmanda lapse sünniga, sest too haigestus raskelt. Anne hooldas ülliraskest seisus Peetrit üle 15 aasta koduseinte vahelt lahkumata. Nüüd on tal ettepanekuid süsteemi muutmiseks.

Endla Lindmäe poeg Tanel (29) saadeti raske autoavarii järel veel koomas koju surema. Pere aga ei andnud alla, võttis pangast suure laenu ja tõstis Taneli tagasi jalgadele. Endla tahab võidelda inimeste eluõiguse eest.

Reet Jaanus on vaimupuudega Monica (38) ema. Protestiks süsteemi vigade vastu tegi ta saates šokeeriva avalduse: lubas lahkuda koos tütrega elust, kui ta lapse eest enam hoolitseda ei jaksa. On vale, et hoolduskohustus kestab surmani.

Tiina Kangro, Anne Lill ja Kaidor Kahar on „Puutepunkti“ toimetuse liikmed, kes ettevõtmist koos hoiavad ja eest tõmbavad. „Puutepunkti“ toimetuse on juba ligi 10 aastat kogunud puuetega inimeste ja nende perede muresid ning häid ettepanekuid lahendusteks. Paljude saadetes esinenud inimestega on meil teki- nud hea side ja nii olemegi koos teemasid arutanud ning püüdnud mõista, kust probleemid alguse saavad ja miks vahel kuhjuvad.

Kui meie rabadavõitu sotsiaallabiorganid tegelevad tihti peale vaid tulekahjude kustutamisega, jäädes vahel sealgi häta, oleme meie koos mõttekaaslastega panustanud just süsteemi analüüsile ja väljapääsuteede otsimisele.

Nii tekkiski mõte asutada Eesti Hooldajate Liit, et pakkuda oma liikmete kogemusi ja sügavaid teadmisi appi ning nõuda ka sotsiaalsüsteemi eest vastutajatelt läbimõeldumat tööd ja toimevaid lahendusi.

KERLI, KES OTSUSTAS ELU-OHJAD OMA KÄTTE VÕTTA

TÄNAPÄEVAL VÕETAKSE JUBA SÜNNITUSMAJAS KÕIGILT VASTSÜNDINUTELT TILGAKE VERD JA KUI SELGUB, ET LAPSEL ON FENÜÜLKETONUURIA, ALUSTATAKSE KOHE DIEEDIGA, MIS PÄÄSTAB LAPSE AJUKAHJUSTUSEST. KERLI SAI DIAGNOOSI PARAKU SIIS, KUI OLI JUBA NATUKE HILJA. OMETI ON TEMA ELU LÄINUD USKUMATULT HÄSTI.

Kerli tõttab söögisaali laudade vahel – tõmbab need lapiga üle, kontrollib, kas sool ja hambatikud on kenasti topsis, ning sätib toolid paika. Siis tuleb veel ukseligid ära puhastada. Kohekohe saab kell 11 ja DuNordi kohvik-bistroo Tartus Ringtee tänaval avab ukсед. Juba hakkavadki köögi poolt söögisaali jõudma isuäratavad lõhnad.

„Oi, lõhnad on siin mõnikord tõesti nii head, et minesta või ära! Need toidud võivad ikka tohutu head olla,” õhkab Kerli ja naeratab. Tema ise ühestki neist roogadest lusikataitki maitsmiseks suhu pista ei tohi.

33-aastane Kerli Viljaste põeb nimelt fenüülketonuuriat ja võib süüa üksnes eritoitu, sest üks tavaliises toiduvalgus sisalduv aminohape – fenüülalaniin on selle haigusega inimeste jaoks sama hästi kui mürk. Kerli teab, et kui ta dieeti ei peaks, langetaks ta endale ise surmaotsuse. Aga noor naine ei taha anda käest kõike seda, milleni ta on ränkade katsumuste hinnaga üle noatera jõudnud.

Tal on meelepärane töö, tal on maailma armsaim abikaasa ja kena kodu. Kerli on eluga rahul.

DIAGNOOS

Varasest lapsepõlvest on Kerlile meelde jäänud vanemate lakkamatud käsud-keelud: ära söö seda, ära söö teist! See, et üks ta lemmiktoite oli porgandipüree. Sugulaste sünni-

päevadel piirdus lapse menüü sagedasti vaid salatilehtede ja jõhvikamorsiga. Samal ajal, kui teised pistsid ta kõrval isuga seapraadi, hapukapsast ja kooke-kringleid.

„Kord Hummuli koolis tehti meie mingeid kaitsesüste. Ega seal keegi õpilaste tausta uurinud ja sain minagi oma süsti kätte. Läksin koju ja teatasin rõõmsalt: „Emme, ma sain kaitsesüsti!” Kus siis vanemad ehmusid: kas ma olen hull, tahan ma ära surra või?! Vaat siis jõudis mulle esimest korda päralt, et minuga on vist mingid tõsised lood. Olin siis nii kaheksane-üheksane,” meenutab Kerli.

Kerli koolitee kulges algusest lõpuni konarlikult. Tänapäeval testitakse Eestis kõiki vastsündinuid fenüülketonuuriat suhtes ning see, kel see pärilik geeniviga on leitud, läheb kohe valguvabale dieedile. Isegi tilka rinnapiima ei tohi ta saada. 33 aastat tagasi selliseid teste Eestis veel ei tehtud ning Kerligi diagnoos selgus alles siis, kui tüdruk oli pea kahene ning tema aju oli vale söögi tagajärjel juba pöördumatult kahjustada saanud. Laps oli aren-

“KERLI TEAB, ET KUI TA EI PEAKS DIEETI, LANGETAKS TA ENDALE ISE SURMAOTSUSE.

gus lootusetult maha jäänud ning nagu tol ajal tavaks, soovitasid arstid vanematel ta ära anda.

KOOLITEE

Esimestel kooliaastatel ei jaksanud Kerli klassikaaslastega sammu pidada ja „raske pea” tõttu oli ta periooditi koduõppel. Neljandast klassist alates siirdus tüdruk oma kodukohast Valga lähedalt Sooru külast mitte väga kaugel asuvasse Helme sanatoorsesse kooli, kus õppis põhikooli lõpuni. Kuigi seal sai ta pisut paremini hakkama, tunnistab ta, et tunnistusele ei tulnud ükski parem hinne vaevata: „Tuupisin! Kui mul oli vaja midagi selgeks õppida, siis pidin raamat käes edasi-tagasi kõndima ja lihtsalt tuupima. Poole ööni välja. Sain põhikooli läbi valge tunnistusega, kõvade kaantega tunnistuseni ma ei jõudnudki. Edasi õppima ma seega ei pääsenud. Ja kui ütlen ausalt, siis mul puudus selleks ka jaks. Tundsin, et niimoodi enam jätkata ei jõua. Jäingi pärast kooli lõppu lihtsalt koju.”

Tegelikult oli see ummiktee, on Kerli tagantjärele aru saanud. Muidugi oli vanematekodus mugav. Söök laual, tuba soe, hoolitsevad pereliikmed – ema, isa ja noorem vend käeulatuses. Maal on alati tegemist ja ega Kerligi kodus päevi diivanil pikutades mööda saatnud. Aga see kõik oli ikkagi vaid ... isa-ema aitamine, lapseelu jätk.

Mida aeg edasi, seda enam hakkas Kerli igatsema omaenda, täiskasvanu järele. Ent kuhu peaks

üks maatüdruk sammud seadma, et leida jõukohane töö, omaealiste seltskond ja kõik muu, mis elule sisu annab? Eriti veel, kui ta on tõsiste terviseprobleemidega. Kerli tundis, et ta elu on seisma jäänud, selles puudus tema jaoks edasiminekuks. Ta vaid unistas, kuid tal puudus oskus ja jaks oma unistuste teoks tegemise suunas liikuma hakata. Kõige hullem, mitte keegi lähikondsetest ega ükski spetsialistidest, kellega neiu kas või rehabilitatsiooniplaani uuendades kokku puutus, isegi ei aimanud, et edasimineku puudumist noore inimese elus peaks ohuolukorrana võtma. Ka sotsiaaltöötajal puudus sekkumiseks põhjus, sest Kerlil oli katus pea kohal, kõht täis...

HÄÄBUMINE

„Mu tervis käis täitsa alla, mul olid mitu korda päevas hirmuhood. Ma hüsteeritsesin ja läksin vanematele kallale, sest mul oli nii halb olla ja ma ei osanud mitte midagi teha, et enesetunnet veidigi parandada. Ma loopisin nõusid ning isegi ei vaadnud, kas kruus või taldrik lendab parasjagu aknasse või vennale pihta. Ma ei julgenud üksinda kodus olla ega kodus kuhugi kaugemale minna. Teinekord, kui ärevushoog väga hulluks läks, kutsusin kiirabi, siis tehti mulle süst, anti tablette, siis oli hea olla. Magasin mitu tundi jutti, sest olin sellest kõigest nii kurnatud. Aga nädala-kahe pärast olin tagasi samal ringil. Masendusest löin veel lõpuks dieedile samuti käega ja see muidugi ainult halvendas minu olukorda,” meenutab Kerli oma elu kõige keerulisemaid aegu, mis ühel saatuslikul hetkel võinuks viia pöördumatute tagajärgedeni.

FOTO: MARI LUUD

FOTO: MARI LUUD

„Ühesõnaga: mulle tuligi vikati-mehe külla. Olin siis 25 lähedal,” jätkab Kerli. „Mul oli jälle ühel päeval metsikult halb olla. Siis tundsin äkki, et kõik hakkab nagu ära minema. Pilt muutus aina hägusemaks, ma ei näinud enam vanemaid ega venda. Viimane asi, mida ma kuulsin, oli ema hüüd: kutsume kiirabi! Siis kadusin ära ja rohkem ma ei tea midagi sellest, mis mu ümber toimus ega sedagi, kuidas ma hiljem siiski tagasi tuln. Pärast vend ütles, et tead ka, Kerli, mida sa meile ütlesid? Ütlesid, et nüüd hakkad ära surema!”

ÄRKAMINE

Kerli räägib, et just see hirmutav sündmus raputas ta tardumusest üles ja ta mõistis, et peab eluohjad oma kätte võtma. Saagu siis, mis saab, hullemaks ju asi enam minna ei saa. Number üks – ta hakkas jälle piinliku hoolega dieeti pidama. Kerli verenäitajad paranesid ja elutahe asus tasapisi kosuma. Ning siis muutis veel üks sündmus noore naise elu korrapealt teiseks.

„Ma tutvusin Rate'is Andresega,” naeratab Kerli õnnelikult. „See on nii uskumatu lugu. Ma palusin veel jumalat, et ta mulle mehe annaks ja siis – tuligi Rate'ist vastus, tema oligi ainuke, kes mulle üldse kirjutas! Mul läksid jalad all nõrgaks, no ei ole võimalik! Kirjutasime vähe aega ja siis käis Andres mul maal külas. Lepisime aja kokku ja ta tuli roosiga. Roosiga tuli!”

Andrest ei hirmutanud Kerli erisöögid ega terviseprobleemid, mees teadis omast käest, mida hädad ja haigused tähendavad. Õnnetu kukkumise tagajärjel on Andres põngerjast saati põdenud raskekujulist epilepsiat.

“SEE ON NII USKUMATU LUGU. MA PALUSIN VEEL JUMALAT, ET TA MULLE MEHE ANNAKS JA SIIS – TA TULIGI.”

Kerli ja Andres sobisid teineteisega esimesest hetkest ning mõnekuulise tutvuse järel tehti otsus, et Kerli tuleb maalt ära Tartusse Andrese juurde. „Ema oli ahastuses, et kuhu sa, tüdruk, nüüd lähed – suurde linn, võõraste inimeste sekka, sa ei julge ju naabrinaise poolegi minna, mis Tartust siin veel rääkida! Ja pealegi, keegi ei tea, mis teie kooselust välja tuleb! Te ei tunnegi ju teineteist kuigi palju. Aga mina olin kindel, lähen ja kõik, ma pean minema saama ja oma elu elama hakkama. Bussi peale minnes hõikasin veel naabrinaisele, et ma kutsun ta pulma! Kusjuures, siis ma veel ei teadnud üldse, et asi pulmadeni läheb.”

ABIELU

Tartus hakkas Kerli elu justkui iseenesest edenema. Andres oli hästi kursis võimalustega, mida linn puuetega inimestele pakub, ja tema soovitusel läks Kerli töö asjus maad kuulama MTÜ-sse Iseseisev Elu. Tema esimene töökogemus pari-

“MUL ON TEGELIKULT VEEL ÜKS UNISTUS TULEVIKUKS. TAHAKSIN SAADA HOOLDUSTÖÖTAJAKS.”

nebki sealsetest töötubadest. Kõigepealt proovis Kerli kätt vitspunutisi tehes, seejärel õmbles ja kõige pikemalt jäi ametisse ühingu pesumajas. Ta on väga tänulik Iseseisva Elu töökonsultantidele, kes teda igal sammul julgustasid ja juhendasid. Aastaid lihtsalt kodus olnud inimesele on juba kindlal kellaajal tööle tulemine ja mitu tundi jutti sihipärane tegutsemine pingeline, rääkimata siis oskuste ja nippide omandamisest, mida iga töö nõuab.

„Pesumajas sorteerisime ja kaalusime pesu, doseerisime pesuaineid, eemaldasime plekieemaldajaga plekid ja pesime pesu puhtaks. Järgnes pesu kalanderdamine ja triikimine.

Töö oli täitsa tore, aga kui ühest hetkest hakkasin unes pesumaja nägema, siis tegin otsuse, et pean vist ikka üritama mingit muud tööd leida. Et võtan südame rindu ja katsetan end avatud tööturul,” räägib Kerli. Tema juhendajad Iseseisvast Elust küll kippusid veidi kahtlema, kas see piigale veel jõukohane on, ent olid talle CV ja kaaskirjade vormistamise juures igati abiks ning harjutasid temaga ka töövestlusel käitumist.

Kerli tunnistab, et vaatamata sellele, et tema elu on Tartusse tulekust saati ülesmäge läinud, pole tervisehäired teda siiski päriselt maha jättnud. Üks asi on fenüülketonuuria, sellest, teadagi, pole pääsu. Aga ka ajukahjustuse tagajärjel tekkinud ärevushood pole täiesti kadunud. Muidugi pole need nüüd enam nii ägedad ning Kerli on õppinud neid paremini ohjeldama. Pesumajas töötades näiteks läks ta siis, kui end halvasti tundis, hetkeks tualetti ja ega keegi vist aimanudki, et mõne aja pärast rõõmsana töö juur-

FOTO: MARI LUUD

TÖÖANDJAL JAGUB KERLI KOHTA VAID KIIDUSÕNU

Kui olime välja kuulutanud teenindajaabi konkursi, saime ligi 30 CV-d. Kerli CV-d ja kaaskirja lugedes taipasin peaaegu kohe, et just sellest inimesest võiks meile tubli abiline saada. Ta töötas tollal pesumajas ning soovis huvitavat ja iseseisvat tööd. Ka väiksemat töökoormust kui kaheksa tundi, ja meil siin kohvikus jätkubki tööd just neljaks-viieks tunniks. Töövestlusel rääkis ta avameelselt oma tervisemuredest ning mina ei näinud küll, et need võiksid kuidagi töötamist segada.

Mul on toitlustusvallas 18 aastat tööstaaži ja minu kogemusel on puuetega inimesed sageli tervetest isegi kohusetundlikumad, nad on sõnapidajad ja kui nende puue võimaldab konkreetset tööd teha, siis teevad nad seda hea meelega ning huviga. Nad ei jookse ka nii kergeti iga uue pakkumise järele.

Peale selle maksab riik puudega inimese palkamise korral tööandja eest miinimumpalga osas sotsiaalmaksu ning see on piisav tugi ja motivatsioon erivajadustega inimesi tööle võtta.

Kerlil hakkas algusest peale hästi minema. Ta õppis väga kiiresti kõik vajaliku ära ning mingit erilist juhendamist ei läinudki vaja. Me oleme Kerli tööga väga rahul.

Rein Muuga, TOITLUSTUSKETI DUNORD OMANIK JA DIREKTOR

MIS ON FENÜÜLKETONUURIA?

✿ Fenüülketonuuria on kaasasündinud ainevahetushaigus, mille korral hakkab organismis kuhjuma aminohape fenüülalaniin.

✿ Kui fenüülketonuuriat põdev inimene sööb näiteks piima, liha, juustu, muna või ka teraviljas ja aedviljades olevat valku, hakkab fenüülalaniin tema kehas kuhjuma ning vastureaktsioonina asub keha tootma mürgiseid aineid, mis kahjustavad aju. Kui haigus varakult diagnoosida, on võimalik alustada ravi dieeti ja lapse areng kulgeb normaalselt.

✿ Fenüülketonuuria on kõige sagedasem pärilik ainevahetushaigus Eestis, selle esinemissagedus on 1 iga 7500 inimese kohta. Eestis alustati vastasündinute sõeltestimist fenüülketonuuria väljaselgitamiseks 1993. aastal.

de tagasi tulnud Kerli oli värskelt hirmuhooga maadelnud.

UNISTUSED

Nüüd töötab Kerli juba teist aastat DuNordis teenindajaabina. Oma tööga on ta väga rahul ja talle teeb rõõmu, et ka temaga ollakse rahul. Viietunnine tööaeg on Kerli meelest ideaalne. Tervetega võidu vist ikka raske puudeastme ja 80-protsendise töövõimetusega inimene rassida ei jaksaks.

„Suvel katsetasin puhkusel oleva kolleegi asendamist, aga see oli väga raske. Mul kulub juba töökohta sõiduks tükk aega, pean poole maa pealt teise busi ümber istuma. Kell viis töusin, söin ja asusin teele. Õhtul jõudsin ka viie paiku koju ja olin nagu väljaväänatud pesu. Andres nurus teinekord, et nii ilus soe õhtu, läheme välja jalutama. Mina suutsin vaid vastata, et ei, tekk ja padi on praegu mu ainsad sõbrad,” räägib Kerli.

Tavaliselt käib Kerli vabadel õhtutundidel kirikus. Kerli on Metodisti kiriku Tartu Püha Luukase koguduse liige, laulab kirikukooris, osaleb kiriku kohvikutoimkonnas ja koos abikaasaga seelses kodugrupis. Sügisel alustavad Kerli ja Andres kirikus jüngrikoolitust. „Kui koolitus läbi, võime asuda juba praktilise halastustegevuse juurde. Mul on tegelikult veel üks unistus tulevikuks. Tahaksin saada hooldustöötajaks, aga kas ma oma tervisega olen selleks suuteline? Kui mul tuleb teist inimest abistades ärevushoog peale, siis võib minu hooldatav end vist väga halvasti tunda. Võib-olla nüüd selle jüngrikoolituse kaudu jõuan oma järgmisele unistusele veidi lähemale,” mõtiskleb Kerli.

Aga igal juhul oli otsus Tartusse tulla 500 protsenti õige, kinnitab ta ega taha enam mõeldagi selle peale, mis oleks saanud siis, kui tal poleks otsustaval hetkel jagunud julgust oma elus pööre teha.

Anne Lill

KERLI ELU LÄBI EMA SILMADE: KÕIGE RASKEM ON LAPSEST LAHTI LASTA

KERLI EMA AILI KIKKATALO JAOKS OLII FENÜÜLKETO-NUURIKUST LAPSE KASVATAMINE TEEKOND ÜHEST ŠOKIST TEISENI. TA LOODAB, ET TÄNAPÄEVAL ON SELLISTE LASTE VANEMATEL KERGEM.

Kerliga läks aga nii, et Aili tuli oma igati terve tütreirtsuga haiglast koju, söötis beebit kaks esimest kuud rinnapiimaga ja sealt edasi oma lehmalt lüptud piimaga tehtud segudega ning aina ootas, mil lal lapsuke naeratama, pead tõstma ja istuma hakkab. Aga tita oli viril, aina karjus, tema areng seisis paigal. Siis tuli talle veel märg lööve kätele ja juustesse ning enne aastaseks saamist vajusid silmad kõõrdi. Aili asus lapsega arstide vahet jooksma, aga noodki ei mõistnud beebiga muud peale hakata, kui vaid talle allergiate leevendamiseks ja rahustuseks dimedrooli kirjutada.

Muidugi polnud sellest Kerlile vähimatki abi. Siis aga sundis üks šokeeriv seik Valga lastepoliiklinikus Ailit kannapööret tegema ja lapsele targemaid arste otsima hakama. Kerli oli siis juba üle pooleteise aasta vana.

TERVISEMURED

„Seal lastepoliiklinikus olid kahekordsed puu-üksed. Läksin trepist üles, tegin ühe ukse lahti ja siis kuulsin, kuidas registratuuris üks meditsiinitöötaja teisele ütles: „Ah, ma olen sellest emast ja lapsest juba tüdinunud.” Edasi ma enam ei läinud! Keerasin ringi, nutt muidugi lahti, ja läksin lapsega koju tagasi. Nüüd tagantjärele võin ainult saata tänada, et selle sahmaka sealt kaela sain, ma ju teadsin kogu aeg, et lapsel ON midagi viga, ja tegelikult tulnuks mul juba tükk aega varem

mujale abi otsima minna. Tegingi siis otsuse, et lähen Tartusse ja enne sealt tagasi ei tule, kui olen kindla vastuse ja otsuse saanud,” räägib Aili.

Tartus kohtus Aili Katrin Öunapiga, tol ajal veel päris algaja tohtriga, kes Kerlile analüüsis tegi, ning kui vastused saabusid, oligi asi selge. Eestis katsetati tollal just fenüülketonuuria testimist ja Kerli oligi üks esimesi lapsi, kel fenüülketonuuria diagnoositi.

Muidugi seletati siis tüdruku vanematele põhjalikult, mida laps edaspidi süüa tohib. Kuigi Aili sõnul oli tal esialgu väga raske omaks võtta, et söögist võib sõltuda see, kas laps areneb täisväärtuslikult või mitte, oli tal ometi viimaks selge, mis tõi tüdruku vaevab ja kuidas teda saab aidata. Tasapisi asusidki tervisehädad taanduma. Kolmeselt hakkas Kerli käima ja viieselt rääkima. „Paar korda aastas käisime ka Tartu lastehaiglas sees ja kuueaastaselt, kui viimast korda seal olime, ütlesid arstid mulle, et nüüd võivad nad mulle seda rääkida: esialgu ei uskunud neist keegi, et sellest lapsest enam üldse midagi tuleb,” meenutab Aili.

KOOLIMURED

„Proovisime ühes koolis, proovisime teises koolis, vahepeal õpetasin teda kodus ise ja siis käisime kord nädalas Valgas haridusosakonnas õppetükke vastamas. Tol ajal polnud õpetajatel kogemust HEV-lastega,

ME OLEME OMA LAPSE PÄRAST NII PALJU MURETSENUD, TEMAGA LIIGA KÕVASTI KOKKU KASVANUD. MEIL ON VAJA ÕPPIDA OMA PUUDEGA LAPSEST LAHTI LASKMA. SEDA ON RASKE TEHA ISEGI TERVETE LASTEGA, AGA PUUDEGA LASTEGA ERITI.

nagu tänapäeval öeldakse. Siis kiputi probleemide korral tegema otsust, et laps on õpetamatu, ja haridussüsteem heitis ta lihtsalt kõrvale,” kirjeldab Aili. Aga siis tabas teda taas üks võimas, sedapuhku küll läbinisti positiivne šokk.

1980. aastate lõpus korraldati mõnel aastal järjest Laulasmaal puuetega laste perede laagreid ja ühes neist õnnestus osaleda ka Kikkatalodel. Aili sõnul oli see sündmus, mis puuetega laste vanemad mullist välja raputas ja õigele elurajale suunas. „Meiega tegelesid psühholoogid ja muud spetsialistid, tehti teste, anti nõu, töödeldi meid, et me kõige tähtsamatest asjadest õigesti aru saaksime. Näiteks see, et paljudele meist oli toona ikka väga oluline, mida teised inimesed meie lapsest arvavad. Seal tehti meile selgeks: arvavad jäägu arvajateks, tähtis on, mida sa ise endast ja oma lapsest arvad. Kui tahad lapsele parimat, kaardista hetkeseis ja hakka sellest punktist edasi minema. Logopeed Linnu Maega rääkisime pikalt Kerli õppimisest ja kui mina ikka ebalesin, et ta ei saa ju õpitud, rookis Linnu Mae mu pealaest jalatallani läbi: „Kallis ema, kust sa võtad, et sinu laps ei saa õpitud või et ta ei ole normaalne?! Ta saab õpitud, küsimus on lihtsalt selles, kus on kellegi piir.”

Aili räägib, et Laulasmaalt tulnu-

KAADER SAATEST „PUUTEPUNKT”

na läks ta hoopis enesekindlamana ja uut energiat täis haridusosakonda Kerli kooliasju ajama. Ning kummalisel kombel asjad hakkasidki paremini edenema.

LAHTI LASKMINE

Selles, et Kerli pärast põhikooli lõpetamist lihtsalt koju jäi, ei osanud Aili esialgu midagi halba näha. Vastupidi, ta tundis end isegi õnnelikuna – laps on kooli läbinud ja on oma silma all tagasi. Kõik oli ju isegi paremini läinud, kui algul võinuks arvata.

Ta üritas tütrele jõudumööda elulisi asju õpetada, teda inimeste sekka viia, mõnd pisitoimetust ise tegema ärgitada, näiteks üksinda arstikabinetti sisenema, kassas ostu eest maksma jne. „Kui Kerlil äärmuslikud ärevushood tekkisid, ei osanud me kohe taibata, et põhjuseks oligi just see, et ta oli oma eluga toppama jäänud. Nüüd ma oskan küll öelda, et erivajadustega noori ei tohiks pärast lõputunnistuse kätteandmist mingil juhul omapäi jätta. Keegi peaks vanematele nõu andma, võib-olla peaks seda tegema kool, kes neid lapsi juba tunneb. Või rehabilitatsioonimeeskonnad?” arutleb Aili.

Tema kogemus ütleb, et just vanematega tuleb sel teemal töötada: „Me oleme oma last kasvatades tema pärast nii palju muretsenud,

oleme temaga liiga kõvasti kokku kasvanud ja meil istub kuklas teadmine, et kui ta on käeulatuses, siis see on kõige parem. Meil on vaja õppida oma puudega lapsest lahti laskma. Seda on raske teha isegi tervete lastega, aga puudega lastega eriti.”

Aili tunnistab, et kui Kerli viimaks omaenda sees peidus olnud visaduse ja õnnelike juhuste kokkusattumise toel end Tartusse minema asutas, oli ka see tema jaoks algul šokk. Ta oli väga selle vastu, sest hirm oli kohutav. Aga Kerli lihtsalt pakkis asjad ja läks, hoolimata ema manitsustest või murest.

„Loomulikult oli see õige otsus,” on Aili nüüd rahul. „Pärast Tartusse minekut on Kerlil järjest paremini minema hakanud. Tartus on puuetega inimeste toetamine ja suhtlusvõrgustik hoopis teisel tasemel kui meil siin maal. Neil on tugiisikud, nad said elamiseks sotsiaalpinna. Andresega nad sobivad väga hästi. Ja ega siis Kerli meie jaoks kuhugi kadunud pole, me suhtleme väga tihedalt.

Eks tal võib nüüdki teinekord kerge ärevus tulla, eriti bussis, kui sõit on pikem. Meil on kokkulepe, et siis ta kohe helistab mulle, meil on perepakett ja me võime ükskõik kui pikalt telefoni otsas lobiseda. Tõepoolest, ma olen väga õnnelik, et Kerli on nii tubli!” Anne Lill

KUIDAS AITAB UUT MOODI SÜSTEEM PUUETEGA INIMESTEL TÖÖD LEIDA?

SOTSIAALMINISTEERIUMIS VALMIB PRAEGU MAHUKAS REFORMIKAVA, MILLE TULEMUSENA PÜÜTAKSE JÄRJEST ROHKEM PUUETEGA INIMESI TÖÖTURULE TUUA.

Praegu elatub kaks kolmandikku töövõimetusega inimestest üksnes pensionist. Paremate tugiteenuste ja uut moodi toetuste süsteemiga on nüüd võetud eesmärgiks kodu istujate hulka vähendada.

Reformi eesmärk on arusaadav: kes vähegi suudab, peaks kas või osalise koormusega tööl käima ja ise palka teenima. Tööl käimine tähendab ühiskonnaelus osalemist, see suurendab enesekindlust ja muudab paremaks elukvaliteedi. Pensionist elamine jääks siis vaid neile, kelle seisund on tõesti nii raske, et töötamine kõne allagi ei tule.

Kuidas aga plaanitava reformiga see eesmärk saavutatakse?

Sotsiaalministeeriumis on paari-kümnest eksperdist koosnev reformigrupp juba poolteist aastat tööd teinud, koosolekuid pidanud, skeme joonistanud ning isegi Roots, Inglismaal ja Hollandis kolleegide kogemusi uurimas käinud. Kuidas kõik pole veel viimseni paigas, on

ministeerium saanud paberile uue töövõimetoetuste seaduse eelnõu, mis plaanitakse veel sel sügisel riigikokku vastuvõtmisele saata.

Paberil on kõik üsna lihtne ja ilus. Puuetega inimesed lähevad töötukassasse, seal võtavad neid vastu lahked ja väga kompetentsed juhtumikorraldajad, koos arutatakse läbi inimeste soovid ja unistused, kõrvaldatakse senised takistused või leitakse uued lahendused ning töö võib-ki alata. Loodetavasti enamikul juhtudel nii lähebki.

Et aga pilt ka asjaosaliste jaoks natuke selgemaks saaks, andsime ministeeriumi reformigrupile mõned „Puutepunkti” saadetest ja sellest ajakirjast läbi käinud inimeste lood ning palusime kommenteerida, kuidas nende olukord reformi järel muutub. Siin need lood ja vastused ongi. Ütleme ette ära, et lihtne see töö reformigrupi inimeste jaoks siiski ei olnud. **Tiina Kangro**

REFORMI- PLAANID ON SELLISED:

✿ Kui praegu saavad puuete ja töövõimekaoga inimesed pensioni ja rehabilitatsiooniteenuseid sotsiaalkindlustusameti kaudu ja võivad omal soovil töötukassasse pöörduda töötamise juures abi saamiseks, siis edaspidi hakkab kõikide tööealiste puuete ja töövõimekaoga inimestega tegelema töötukassa.

✿ Töötukassa alla läheb nii inimeste töövõime hindamine, neile tööturu- ja rehabilitatsiooniteenuste pakkumine, abivahendite andmine kui ka töövõimetoetuse maksimine, mis hakkab asendama praeguseid pensione.

✿ See tähendab, et kõik mittetöötavad puuete ja töövõimekaoga inimesed (välja arvatud täiesti töövõimetud) peavad võtma end arvele töötuna ja hakkama töötukassa teenuste abil osalema töötusjuures, ümberõppes, tööharjutustes jne. Täieliku töövõimetusel inimesed võivad omal soovil samuti suhelda töötukassaga, kui tahavad proovida tööd leida.

✿ Ka igakuise töövõimetoetuse saamine plaanitakse siduda töötajate aktiivsusega, mis tähendab, et kui inimene aktiivselt tööd ei otsi ning töötukassaga ei suhtle, võib ta sissetulekuta jääda.

✿ Toetus hakkab praeguste plaanide kohaselt olema kahes suuruses: 320 eurot täielikult töövõimetutele inimestele ja pool sellest ehk 160 eurot neile, kel on osaline töövõime säilinud.

✿ Kui töövõimetoetust saav inimene käib tööl ja tema palk ulatub üle kahekordse toetusmäära (640 eurot), hakkab talle makstav toetus tasapisi vähenema. Eesti keskmist palka teenivale inimesele enam toetust ei maksta. Kui töövõime aga taas väheneb ja palk langeb, taastub kohe ka toetus.

✿ Muidugi tähendab see, et töötukassa kaudu plaanitakse hakata puuetega inimestele pakkuma senisest palju enam ja paremaid tugiteenuseid.

MIDA MUUDAB REFORMITUD TÖÖVÕIMESÜSTEEM NENDE INIMESTE JAOKS?

SIRLET (34)

sündis seljaajusongaga ning anti sünnitusmajast lastekodusse, kust lastekirurg Ann Paal ta tänu õnnelikule juhusele 12-aastaselt leidis ja teda ravima opereerima hakkas. Sirlet liigub ratastoolis, ta on lõpetanud lihtsustatud õppekava alusel põhikooli ja selle järel Astangu kutserehabilitatsioonikeskuse rahvusliku käsitöömeistri kutsetunnistusega. Koolis peeti teda üheks visamaks ja andekamaks õpilaseks. Kuna tal pole peret ja ta pole iseseisev, tuli tal kooli lõpetamise järel suunduda sünnivalda Lihulasse. Nüüd on ta juba viis aastat elanud valla antud väikeses sotsiaalkorteris, teisel korrusel. Käsitööga tegelemiseks pole kodukandis kohta, kodus pole selleks võimalusi, ratastoolis naine ei pääse eriti liikumagi, rääkimata ise oma toodangu turustamisest. Sirleti elu põhisisu on 230-eurose invaliidsuspensioniga (tal on 90-protsendine töövõimetus) oma ahiküttega ja veevärgita korteris ots otsaga toime tulla. Ta on tubli ja hakkaja, kuid tiivad praegusel kujul ei kannu. Mis saab Sirletist?

Sotsiaalministeeriumi kommentaar: Sirletil on tööks vajalikud oskused, ta on motiveeritud, kuid tal puudub tööle jõudmise võimalus ja koht, kus töötada. Abi pakuvad kohalik omavalitsus ja töötukassa. Omavalitsus peab leidma Sirletile sobiva elukoha, mis aitaks tal iseseisvamalt toime tulla. Samuti peaks omavalitsus abistama transporti kasutamise võimalusega. Töötukassa juhtumikorraldaja aitab tööturuteenuste saamisega.

SVENIL (46)

on trauma tõttu tasakaaluhäired ja liikumispuue. Sven on õppinud treialiks, selles ametis ka aastaid leiba teeninud, kuid tervise halvenemise tõttu tuli tal treialitööst loobuda. Nüüd on ta juba ligi paarkümmend aastat elanud 194-eurosest töövõimetuspensionist (tal on 70-protsendine töövõimetus). Kodukandis tuntakse Sveni kui kuldsete kätega puidunikerdajat, kuid peamiselt lähivad tema nikerdused tuttava-

tele kingituseks, müüa neid eriti ei õnnestu. Sveni tervis on aasta-aastalt halvenenud, liikumispuue süveneb, lisandunud on liigesevalud. Ta asuks meelsasti mõnda jõukohasesse ametisse, kuid ta elab maal ja lähim töökoht on kolme kilomeetri kaugusel. Autoga ta aga oma tervise tõttu enam sõita ei suuda. Alaline rahapuudus ja muremõtted on pannud Sveni õlut rüüpama. See on vähendanud veelgi motivatsiooni ja lootust kunagi taas oma eluga ree peale saada. Mis saab Svenist?

Sotsiaalministeeriumi kommentaar: Svenile on vaja töökohta ja tema toodangu turustamist. Mees on vajalik oskusega ja motiveeritud tööd tegema. Tööturuteenuste raames on võimalik ümberõpe. Samuti on võimalik õppida näiteks füüsilisest isikust ettevõtjana (FIE) alustamist, vajadusel tugiisiku kaasabil. Sven peaks pöörduma töötukassa poole, kes teeb koostööd kohaliku omavalitsusega.

RIINA (33)

on Downi sündroomiga, lõpetanud põhikooli lihtsustatud õppes ja saanud Haapsalu kutsehariduskeskuses kokaabi diplomi. Tema viimane kontakt tööga oli 17 aastat tagasi, mil ta oli lõpetamise-eelsel pikal praktilal lasteaias köögis ja töötas pärast seda seal kuu aega puhkusel oleva kokaabi asendajana. Riinaga

jäädi väga rahule, hinnang oli, et ta on hea töötaja, kui töökeskkond on turvaline, juhised täpsed ja ta saaks vajadusel mõõdukat kõrvalabi. Riinal on raske puue, vaimupuue ja 90-protsendine töövõimetus. Riina elab väikeses kohas Ristil koos emaga. Ema käib tööl ja sel ajal on Riina üks kodu. Tööd pole Riina leidnud ja ta pole ka päris iseseisev, et üksinda pikki vahemaid sõita ja ringi liikuda. Aastad kodus istumist on naiselt võtnud suhtlemisjulguse, ka koolis õpitu on ununenud. Kaks aastat tagasi pöördus Riina emaga sotsiaalkindlustusameti poole, et taotleda toetatud töö teenust. Tal on rehabilitatsiooniplaan ja ta on teenuse järjekorras, kuid teenusele pääsemise võimalused on olnud olematud. Mis saab Riinast?

Sotsiaalministeeriumi kommentaar: Riinal on olemas tööoskused, kuid tegeleda tuleb tema motiveerimisega, õpetamisega või aidata tal leida võimalus oma oskusi rakendada. Juhul kui ta soovib tööd teha ja aktiivne olla, on abiks töötukassa, kes seostab vajadusel ta ka riiklike sotsiaalteenustega ja teeb koostööd kohaliku omavalitsusega.

HELLEL (52)

on 30-aastane tööstaaž kokana. Pidev kuuma pliidi ääres seismine, raskete pottide tõstmine ja tuuletõmbus hakkasid aga vanuse kas-

vades tervist murendama. Pärast 50. sünnipäeva läks asi päris käest. Kord andis selg tunda, siis valutasi põlved ja öösiti läksid jalad krampi. Helle lahkus töölt, talle määrati 40-protsendine töövõimetus ja 134 eurot pensioni. Nii neuroloog kui ka ortopeed, kelle juures Helle oma hädadega konsultatsioonil käis, soovitasid naisel lasta endale puue vormistada. Helle teeks küll mõnd lihtsat ja füüsilises mõttes kergemat tööd, kuid väikelinnas, kus ta elab, töökohti pole. Naine on pöördunud ka töötukassa poole, kuid seal küsiti: „Miks te siia tulete, te saate ju niigi töövõimetus?“ Mida teha edasi?

Sotsiaalministeeriumi kommentaar: Helle tööleaitamine ja vajadusel koolitamine, ümberõpe jms on kohaliku töötukassa võimuses. Üks võimalik vastus küsimusele „Miks te töötukassa poole pöördute?“ on: „Ma soovin ja suudan tööd teha.“

TOM (25)

on sünnitrauma järel liikumispuudega, ta kõnnib, kuid tema käed ei tööta üldse. Ta on lõpetanud tava-kooli ja ema abiga Tartu ülikooli kolledžis sotsiaaltöö eriala. Tom vajab abistajat uste avamiseks, asjade kotist võtmiseks, riiete selgapanemiseks jne. Ülikooliaegsel praktilal Kuressaare linnavalitsuses kiideti teda taevani, sealhulgas tema arvutil töötamise kiirust. Rahva-

loenduse ajal sai Tom paarikuulise töötusa andmesisestajana, kuid rohkem pole tal tööd õnnestunud leida, sest tema kõrvalabi vajadus on suur. Kodukohas Kuressaares saaks taotleda isiklikku abistajat, kuid võimalikud töötajad on alati olnud mujal. Mõneks kuuks teise linna kolida, seal end sisse registreerida ja abistajat taotleda pole mõeldav – töötus ei oota nii kaua. Pakutav palk on enamasti nii väike, et sellest vajalikus kohas elada ja lisaks abistajat palgata ei suuda. Nüüd hakkab Tom lõpetama Tallinna ülikoolis sotsiaaltöö magistrantuuri. Mis saab haritud mehest edasi?

Sotsiaalministeeriumi kommentaar: pärast soovitava elukoha leidmist võib Tom pöörduda kohaliku töötukassa poole, kes aitab tal tööd leida.

MINISTEERIUMI REFORMIGRUPI SELGITUSED

Töötukassa jätkab selliste tööturuteenuste pakkumist, mis on praegu olemas ning mille hulgas on ka puuetega ja pikaajalise tervisekahjustusega inimestele mõeldud teenused. Tööd otsivatele inimestele jätkatakse teenuste pakkumist, kuid lähtutakse senisest rohkem individuaalsetest vajadustest. Mõnede teenuste mahtu on plaanis ka oluliselt suurendada.

MUUDATUSED, MIS ON KAVANDATUD 2014. AASTAST

Tööturukoolituse võimaldamine, kui töötaja ei saa tervise tõttu tööülesandeid täita, kuid tema tööandja on valmis talle ümber- või täiendõppe läbimise järel pakkuma teist tööd. Töötukassa võtab enda kanda 50 protsenti töötaja koolituse hinnast, kuid mitte rohkem kui 1250 eurot. Ülejäänud koolituse kulu tasub tööandja.

Tööruumide ja -vahendite kohandamine, kui see aitab töötajal säilitada töökohta. Tööandjale hüvitatakse tööruumide ja -vahendite kohandamise kuludest kuni 75 protsenti (varem oli piir 50 protsenti). Uuendusena pakutakse teenust ka siis, kui kohandusi on vaja teha selleks, et inimene saaks töötada kodus või kui puudega või pikaajalise tervisehäirega inimene tegutseb või asub tegutsema ettevõtjana FIE (füüsilisest isikust ettevõtja) vormis.

Need muudatused peaksid motiveerima tööandjaid hoidma oma töötajaid ka terviseprobleemide tekkimise järel ning mitte püüdma neist vabaneda, et uusi ja terveid palgata. Võimalus saada toetust koduse töökoha kohandamisel soodustab kaugtööd, aidates seljitada transpordiprobleemi, mis sageli takistab puuetega inimestel tööl käimist. FIE-na tegutsemine avar- dab aga puuetega inimeste võimalusi tegutseda ettevõtjana (näiteks arvutiabi, veebihaldus, raamatupidamine jms) just oma erivajadustega sobivas vormis.

Ka tugiisiku kasutamine muudetakse paindlikumaks: sätestatakse tundide maht kokku, mitte kuude lõikes. Tähtjatu või vähemalt 12-kuulise lepingu korral oleks tugiisiku teenuse maht 1000 tundi. Lühema töölepingu korral vähendatakse 1000-tunnist mahtu proportsionaalselt lepingu kestusega. Näiteks võib ettevõtte tööprotsessi tõttu olla vajalik suurendada juhendamise mahtu tootmise mingis etapis. Samuti võib tugiisiku vajadus olla kuude lõikes erinev, sest sõltub inimese võimetest ja vajadustest.

INIMENE OLGU AKTIIVNE

Selleks, et inimesel oleks õigus saada töötukassalt töö otsimise ajal tuge, peab ta olema valmis aktiivselt tööd otsima, sobivat tööd vastu võtma ning olema valmis kohe tööle asuma. Samuti tuleb tal osaleda individuaalse töötusimiskava koostamise ajal kokku lepitud tegevustes, näiteks tööturuteenustes, mis toetavad tööerakendumist.

Idealne oleks, kui inimene suudab ennetada oma töövõime vähenemist. Tervisliku ja ohutu töökeskkonna loomine sõltub paljuski tööandja ja töötajate väärtustest ehk sellest, kui oluliseks peetakse töötervishoidu ja tööohutust ning kuivõrd tuntakse ennast selle eest vastutavana. Reformikavas on plaanitud ka tööinspektsiooni ja tööandjate vastavaid tegevusi Euroopa sotsiaalfondi (ESF) vahenditega toetada.

Selleks, et teada saada, mida on tööle pääsemiseks vaja teha, vesteldakse iga kliendiga individuaalselt, räägitakse tema töökogemustest ning ka sellest, millest ta on huvitatud, millest unistab. Vestluse põhjal koostatakse individuaalne töötusimiskava. Sellesse pannakse kirja töö leidmist soodustavad ja takistavad asjaolud ning lisatakse teenused, mis aitaksid kiiremini tööle (lähemale) jõuda, kui nende järele on vajadus.

**Reformigrupi nimel
Tiina Ojakallas**

PUUTEPUNKTIDE KOMMENTAAR

Ministeeriumi selgituste juures teeb meid murelikuks see, et reformiga püütakse üsna suur hulk lahendusid suunata omavalitsuste kanda. Reformikavas ei ole aga näidatud ühtki selget mehhanismi, mis lubaks uskuda, et aastakümneid lahendamata seisnud vastuolu riigi ja omavalitsuste tööjaotuses sotsiaalteenuste pakkumisel ja rahastamisel nüüd lihtsalt laheneb. Mis saab siis, kui omavalitsus siiski ei leia Sirlitele sobivat elukohta, Riinale transporti või Tomile isiklikku abistajat?

Teiseks jääb mulje, et reformi põhifookuses on töökarjääri jook-

sul tervisekahjustusi saanud inimesed, kel on tööoskused, töökogemus ja selge mõistus olemas ning tarvis on vaid „piitsa ja präänikut“ ning füüsilisi kohandusi, et edasi töötada. Reformigrupil ei näi olevat kogemusi ega arusaamist, mis puudutab sügavamate probleemidega keerulisemaid sihtgrupe, kel isiklikele „soovidele ja unistustele“ panustamine ei ole piisav. Näeme ohtu, et praktikas hakatakse paljudel sellistele uue süsteemi jaoks liiga keerulistele inimestele vormistama täielikku töövõimetus (töövõimetus hulk suureneb), mis tõukab need inimesed parema toetamise asemel süsteemist üldse välja.

Probleemi näeme ka selles, mis juhtub praegu 70-, 80- või 90-protsendise töövõimetusega inimestega, kelle jaoks tööle pääsemine jääb endiselt väga keeruliseks, kuid kelle sissetulek kukub 200–240-eurosele pensionile 160-eurosele toetusele. Kuidas suudavad nad oma elu ümber korraldada? Kas reformi väljatöötajad on kooskõlastanud omavalitsustega toimetulekutoetuste ja täiendava sotsiaalabi maksmise tõttu suureneva koormuse?

Näib, et ainsad, kes reformist kindlalt võivad, on praegused väikese töövõimetusprotsendiga tervi-

sehädadega inimesed, kelle toetus suureneb. Kui näiteks 40-protsendise töövõimetus korral on praegu keskmine pension 134 eurot, siis uues süsteemis kasvab see 160 euroni. Ka on sellistel inimestel suure tõenäosusega abi töökoha kohandamisest, ümberõppest jm teenustest, et taas tööl käima hakata.

Probleeme paistab reformikavast veelgi, aga neist juba järgmises ajakirjas. Loodetavasti jõuab ka ministeerium kava enne jõustumist veel korralikult kohendada.

Osa lugusid selles ajakirjas
on valminud SA Dharma
Luiga Fondi stipendiumi toel

Ajakirja väljaandmist
toetavad ka

V:E:D:U:R.EE

**Kui saad aidata.
Või kui tead
kedagi, kes saab:
MTÜ Puutepunktid
a/a 221053907379**

2013. aasta 1. jaanuarist on
MTÜ Puutepunktid riiklikus
tulumaksusoodustusega
mittetulundusühingute ja
sihtasutuste nimekirjas.

EESTI HOOLDAJATE LIIT

Eesti Hooldajate Liit plaanib kasvada laialdase toetajaskonna ja partnerite võrgustikuga organisatsiooniks, kes teeb Eesti ühiskonnas kuuldavaks erivajadustega inimeste, nende perekondade ja nendega töötavate spetsialistide hääle.

Liidu soov on ühendada kogemuste ja teadmistega inimeste jõud ning aidata arendada riigi sotsiaalsüsteemi nii, et inimväärikas elu ja võrdsed võimalused oleksid kättesaadavad kõikidele. Panustamine ühistöösse riigijuhtidega ja nõudlikkus riigi sotsiaalpoliitika eest vastutajate suhtes on liidu tööpõhimõtted.

Eesti Hooldajate Liiduga saab ühineda kahel moel:

 Kõik mõttekaaslased on oodatud astuma EHOL-i toetajaliikmeks. Sooviavalduse saab täita „Puutepunkti” veebilehel www.vedur.ee või liidu kodulehel www.ehol.ee.

 Ettevõtteid, organisatsioone, asutusi ja seltseühinguid, kel samad suundumused, oodatakse liituma partneritena. Selleks palutakse neil endast teada anda meiliaadressile info@ehol.ee.

Koos oleme targemad ja tugevamad!

SEE AJAKIRI ON VALMINUD LUGEJATE ANNETUSTE TOEL

Oktoobrikuu Puutepunktide trükkimist toetasite teie: Aivi Eilart, Triin Pärnpuu, Chris-Helin Loik, Kristi-Isabella Kaldoja, Sirje Lonn, Maret Päll, Iivi Kallaste, Tiiu Schneider, Imbi Suun, Elle Sihver, Merle Lints, Ülle Urbanik, Aivar Päriljõe, Silvi Jänes, Ene Soidla, Maris Luik, Leila Lahtvee, Raili Veskilt, Aino Kruus, Küllike Lain, Rein Mändik, Ülle Väina, Kristel Krisch-

ka, Ande Etti, Maria Praats, Kristina Alunurm, Marii Malinen, Aili Graps-Grafs, Karolina Antons, Kalev Märten, Monika Miller, Tatjana Rein, Ave Kongi, Heldi Käär, Maie Mooses, Reet Jepisova, Mare Oja, Sirje Peterson, OÜ Kaandar, riigikogu liikmed Helmen Kütt ja Kajar Lember. Teie annetustest kogunes 450 eurot. Suur tänu kaasa aitamast!